

primjere na široj, globalnoj razini te i u pandemijskom (COVID-19) i postpandemijskom slovenskom, europskom i globalnom kontekstu. Tako doznajemo o lokalnim odsjecima, strategijama, odnosima i modalitetima angažmana i trendova koji u suvremenosti oblikuju, konstruiraju i normaliziraju poduzetništvo, ali i prekarnost. I ne samo to: konstruiraju mladost, samoostvarenje i sazrijevanje. Neformalnosti, strategije i taktike mladih pojedinaca ipak svjedoče kako pojedinac istovremeno apsorbira i amortizira (iako niti blizu ne razmontirava) suvremenu poduzetničku ideologiju te tehnološki optimizam i determinizam.

(Ne)posredno, zbornik otvara temu poticanoga, forsiranoga optimizma – taj je pojam (engl. encouraged optimism) već naznačen naslovom znanstvenoga projekta. Predstavlja problemsku okosnicu analize u ovom zborniku, analize suvremenih praksi poduzetništva koje se narativno i ideološki (među mladima i na mladima) politiziraju, oblikuju, perpetuiraju i legitimiraju kao razvoj, boljitak i samorealizacija.

Knjiga je objavljena na slovenskom jeziku, s dvama priložima na engleskom jeziku. Čini neizostavan i ovovremen kritičko-analitički tekst na sveučilišnim studijima društvenih znanosti i humanistike, posebice na kolegijima koji se zanimaju za sociokulturne aspekte rada i suvremene ekonomije. Zanimat će studente i znanstvenike društveno-humanističkoga područja kao kritičko-analitičko štivo, ali i kao etnografski materijal s kojim se sigurno mnogi na tržištu rada mogu poistovjetiti; primjerice, studentski rad kao oblik prekarnoga rada.

Tihana Rubić

Jelka Vukobratović:

DOI: 10.17234/SEC.35.16

*U (g)radu i zabavi – etnografija
križevačkih glazbenika*

Zagreb i Križevci: Hrvatsko etnološko društvo i Udruga P.O.I.N.T., 2022.,
134 str.

Knjiga *U (g)radu i zabavi – etnografija križevačkih glazbenika* temelji se na istraživanju provedenom između 2014. i 2019. godine za potrebe izrade doktorskoga rada koji je na Sveučilištu za glazbu i izvedbene umjetnosti u Grazu autorica Jelka Vukobratović obranila 2020. godine. Publiciranjem dijela rezultata toga istraživanja, u tiskanom i elektroničkom obliku u otvorenom pristupu, u nakladničkom nizu hed-biblioteka nastavljena je vrijedna

praksa objave diplomskih i doktorskih radova mladih stručnjaka koji pružaju uvid u aktualne istraživačke teme i pristupe.

Obuhvaćajući razdoblje od posljednjih sedamdesetak godina, autorica ispisiuje gustu etnografiju križevačke glazbene scene. Usredotočuje se na glazbenike na području grada Križevaca i triju izabranih sela – Apatovec, Carevdar i Veliki Raven, i to na one glazbenike kojima je glazba (bila) glavni ili sporedni izvor zarade. To joj omogućuje da glazbi pristupi kao vrsti rada, iz čega proizlaze i ključne riječi u naslovu studije. Na temelju razgovora sa sedamdesetak sugovornika, sudioničkoga promatranja i raznolikoga arhivskog i publiciranog materijala (pisanih i snimljenih izvora), autorica donosi štivo koje je pregledno i pitko, a istovremeno, zahvaljujući čvrstoj utemeljenosti u relevantnoj znanstvenoj literaturi, analitično i uvjerljivo u iznošenju zaključaka. Autoričina “profesionalna i privatna pripadnost nekim lokalnim glazbenim svjetovima” (str. 7) osigurala joj je dragocjeno znanje o, primjerice, lokalnim prilikama ili istaknutim pojedincima, a njezina posvećenost i višegodišnje terensko istraživanje doveli su do gusto ispisanih stranica, s vrijednim slikovnim priložima u samom tekstu te notnim priložima i popisom na kraju knjige.

Analiza javno izvođene glazbe koja je u središtu studije pažljivo i nijansirano ocrtava kontekst u kojem se to izvođenje događa. Rezultat je to autoričina zanimanja za lokalnu društvenu infrastrukturu, koja uključuje javne prostore (društvene domove, otvorene prostore poput trgova i parkova, dvorane, hotele, barove, klubove i dr.), organizacijske skupine (udruge, glazbenu školu, turistički ured, tijela gradske uprave, radijsku postaju i dr.) i javna događanja (proslave seoskoga sveca zaštitnika, koncerte, plesove, festivale i dr.). Preko glazbe tako, primjerice, saznajemo o društvenim domovima (dom kulture, omladinski dom, vatrogasni dom i dr.) u kojima su raznolika društva (vatrogasna, folklorna, lovačka, omladinske organizacije, izviđači, aktivni žena, nogometni klubovi i dr.) organizirala raznolika javna događanja u gradu i na selima, te su domovi bili iznimno važni prostori okupljanja, zabave i izvođenja glazbe. Nadalje, autorica upućuje na to kako geografski smještaj nekoga lokaliteta i njegova (ne)povezanost s drugim sredinama mogu utjecati na oblikovanje kulturnoga života. Također, analiza pokazuje kako je porast broja seoskih plesnih zabava, kao organiziranih i planiranih događanja koja uključuju dogovorene i plaćene glazbenike, utjecao na formiranje mnoštva bendova i glazbenika te kako su na osnivanje tamburaških sastava utjecale prilike 1990-ih godina. Nasuprot uzletu seoskih zabava kao “zasebnih društvenih institucija” (str. 38) stoji njihovo gotovo pa zamiranje krajem 1990-ih i u 2000-ima i svođenje na to da se u pojedinom selu organizira jedna zabava godišnje, što je pak povezano s promjenama zakonskih okvira koji se tiču autorskih prava te posluživanja i prodaje alkoholnih pića za neprofitne organizacije, kao i sa širim procesima smanjivanja i starenja seoskoga stanovništva. Riječju, knjiga svjedoči o tome kako glazba kanalizira, kritizira i suoblikuje aktualne društveno-političke probleme

te kako su glazbeni svjetovi oblikovani različitim političkim, gospodarskim i društvenim silnicama i odnosima.

S ciljem ocrtavanja uloge domaćih glazbenika u lokalnom društvenom životu, autorica analizira kako su glazbenici odgovarali na lokalnu glazbenu potražnju te pokazuje pojavu i razvoj različitih žanrovskih trendova u lokalnom kontekstu. Kroz cijelu knjigu navodi najvažnije glazbene sastave čije je djelovanje utkano u glazbenu povijest i današnjicu promatranoga područja. Pritom ju, primjerice, analiza repertoara ranih plesnih *rock*-sastava koji su "skidali" tuđu glazbu dovodi do zaključka o svojevrsnom pregovaranju između "očekivanja publike i zadovoljenja potrebe društvenoga događaja" i "upoznavanj[a] lokalne zajednice s novim i modernim repertoarom koji je dotad u toj zajednici bio nepoznat" (str. 33). Lokalni se glazbenici u tom svjetlu pokazuju aktivnim prijenosnicima i (su)stvarateljima glazbenih novina. Ujedno, oni su i aktivni pregovarači između osobnih preferencija i želja publike. Infrastrukturu neo-*punk* i elektroničke glazbe 1990-ih autorica povezuje s pojavom nevladinih organizacija nezavisne kulture, čije djelovanje i prostori postaju iznimno važni za križevački kulturni život u 21. stoljeću. Križevačko veliko *spravišće* kao studija slučaja autorici služi za nijansirano razlaganje uloge glazbe i uloge lokalnih glazbenika u kulturnopolitičkim, turističkim i identitetskim pozicioniranjima Križevaca. Spomenutim i drugim primjerima autorica vrlo jasno pokazuje spregu pojedinačnih glazbenih putova, stasanja glazbenika i formiranja glazbenih sastava s jedne, te konteksta, glazbenih mreža i prostora za izvođenje glazbe s druge strane.

Kako autorica glazbi pristupa kao radu, zanimali su ju modeli etabliranja i profesionalizacije križevačkih glazbenika, njihovo snalaženje i zarađivanje, te je pažljivom analizom razlučila strategije izdržljivosti koje je prepoznala u njihovu djelovanju: tehnike proširenja vidljivosti, kombiniranje različitih glazbenih aktivnosti, pregovaranje između traženoga repertoara i osobnoga umjetničkog senzibiliteta, fizičke pripreme i žrtve te proširenje mreže izvan lokalne i povezivanje s glazbenicima koji imaju širu nacionalnu vidljivost. Uz tih pet tehnika izdržljivosti, autorica analizira i strategiju otpora u neo-*punk* sceni i sceni elektroničke glazbe (koje su koristile infrastrukturu *uradi sam* i neovisno umrežavanje te predvodile razvoj infrastrukture civilnoga društva) te u kantautorskoj sceni (u kojoj iščitava solidariziranje i aktivizam). Poseban fokus autorica usmjerava na važnost lokalnoga i translokalnoga u djelovanju danas aktivnih glazbenika. Pokazuje kako se glazbeno obrazovanje i početna glazbenička mreža koji su lokalni nadograđuju daljnjom edukacijom, fleksibilnošću i gradnjom translokalnih glazbeničkih mreža. Usprkos translokalnim povezivanjima, u familijarnosti, međusobnom pomaganju i povremenom sudjelovanju na lokalnoj sceni prepoznaje lokalno umrežavanje.

Kako bi izbjegla zamku stvaranja homogene slike o lokalnim glazbenicima, autorica pažljivo razlaže osi nejednakosti kroz vrijeme, poput odnosa moći između glazbenika i

naručitelja, statusa glazbenica, opreke “gradsko” – “seosko”, koja se ne odnosi samo na podrijetlo pojedinaca već i na izbor repertoara, razlike u razini formalnoga glazbenog obrazovanja i razlike prema dostupnim prostorima za nastupe. Na sličan način, da bi izbjegla stvaranje slike homogene zajednice promatranoga područja, autorica ocrtava različite linije razlikovanja i dihotomija: urbano – ruralno, gradnja razlike Križevaca prema drugim gradovima, gradnja razlike između sela na osnovi etničke pripadnosti stanovništva. Navedenim postupcima autorica ilustrira identitetska pregovaranja i pozicioniranja.

Jelka Vukobratović svojom studijom nudi izrazito informativan i pregledan prikaz povijesti glazbe i glazbenika na križevačkom području te uvid u današnje glazbene mreže, prostore i stilove. Studija svjedoči o autoričinoj posvećenosti praćenju procesa koji često nisu ni jednostavni ni jednosmjerni, pa tim više zahtijevaju pažljivo građenje, ponekad isprekidane, vremenske linije. Pokazujući oslanjanje lokalnih glazbenika na lokalnu društvenu infrastrukturu i oslanjanje te infrastrukture na lokalne glazbenike, autorica pišući o glazbi piše o gradu, radu i zabavi, njihovim preplitanjima i međusobnim utjecajima. Iako lokalno umještena u križevačko područje, studija progovara o raznim općim dimenzijama glazbeništva, poput ekonomskih i radnih aspekata, odnosa izvođača i publike, odnosa moći i hijerarhije, odnosa glazbe i roda, glazbe i (kulturnih) politika, glazbe i identiteta, formalnoga i neformalnoga udruživanja i solidariziranja glazbenika i dr. Knjiga je izvrstan primjer teksta koji je teorijski utemeljen u recentnim teorijskim pravcima i pristupima te etnografski bogat građom prikupljenom različitim istraživačkim postupcima i iz raznolikih izvora. Zaključila bih da je knjiga uspjela, autoričnim riječima, dočarati “osjetljivu dinamiku lokalnoga društvenog života koji izrasta iz neposrednih potreba zajednice, ostvaruje se u suradnjama i uz velik trud raznih organizacijskih aktera, dok lokalni glazbenici kao pojedinci i pokretačka snaga društva čine njegovo vezivno tkivo“ (str. 7).

Petra Kelemen